

Dr. Giulia ROSSETTO ile Buluşu Üzerine Söyleşi

Söyleşi Yapan: Pınar SERDAR DİNÇER*

Bu sayımızdaki röportajımızda, tarihin silinmiş sayfalarında kaybolmuş, teknoloji ve araştırmaların sayesinde gün ışığına çıkmış bir metnin hikayesini sizlere sunuyoruz. İtalyan araştırmacı Dr. Giulia Rossetto, Avusturya'nın başkenti Viyana'dan İtalya'daki evine trenle seyahat ederken dizüstü bilgisayarında belgeyi inceleyerek, asırlık bir parşömen el yazması üzerinde uzun süredir gözden uzak tutulan silik Yunanca harfler olduğunu fark etti. Rossetto, parşömen bir kitabın yaprakları üzerinde, antik dönemde uzun süre önce silinmiş ve daha sonra Arapça bir metin tarafından üzerine yazılmış Yunanca yazının silik görüntülerini inceliyordu. Bunları görebilmesinin tek nedeni, son teknoloji ürünü multi (çoklu) spektral görüntülemenin sihrinin, normalde görünmez olanı görmesini mümkün kılmasıydı.

Rossetto'nun keşfi, mitolojik figürlerin isimlerinin deşifre edilmesini mümkün kıldı. Çalışmalarına ve araştırmalarına dayanarak, yazı stilinin bunun muhtemelen MS 5. veya 6. yüzyılda Mısır'da yazılmış klasik Yunanca olduğunu gösterdiğini biliyordu. Metinde Zeus, Persephone, Dionysos gibi tanınmış mitolojik figürlerin isimlerini deşifre edebiliyordu. Bu yazının antik dönemde yazılmış bir metnin üzerine yazıldığını keşfeden Rossetto, yaptığı araştırmalar sonucunda bu yazının kayıp bir antik Yunan epik şiirinin edebi bir parçasına ait olduğunu tespit etti.

* Dr. Öğretim Üyesi Pınar Serdar Dinçer, Yozgat Bozok Üniversitesi, pinarserdar@gmail.com
ORCID 0000-0003-4152-6327|

Rossetto daha sonra gördüklerinin metnini yazıya döktü ve tarihin unutulmuş sayfalarına bir pencere açan bu keşif hikayesini bizlerle paylaştı.

Dr. Pınar SERDAR DİNÇER: Öncelikle bu keşfe yol açan çalışmanızla ilgili olarak geçmiş eğitiminiz ve deneyiminiz nedir?

Dr. Giulia ROSSETTO: Benim bu keşfe yol açan çalışmam ile ilgili geçmiş eğitimim ve deneyimim oldukça ilginç bir yolculuğa işaret ediyor. İtalya'da Padua Üniversitesi, Galile Yüksek Okulu'nda Klasikler üzerine okudum ve ilk olarak Yunan papirüsleri dikkatimi çekti hatta beni büyüledi diyebilirim. İlk bakışta anlaşılabilir bir şekilde yazılmış parça parça belgelerle karşılaştım. Bunlarla ilgili Yunan filolojisi ve Yunan paleografisi dersleri aldım ve bu tür metinler üzerinde nasıl çalışılacağını daha iyi anlamak için Floransa, Lecce, Bologna ve Würzburg'da ekstra papiroloji eğitim kurslarına katıldım.

Daha sonra, yüksek lisans eğitimimin sonuna doğru Erasmus kapsamında Viyana'ya yerleştim. Bu süre zarfında, Viyana Üniversitesi Bizans Çalışmaları Bölümü ile işbirliği içinde yürütülen Azize Katerina Manastırı'nın Sina Palimpsestleri¹ Projesi, Erken El Yazmaları Elektronik Kütüphanesi (EMEL) ve California Los Angeles Üniversitesi (UCLA) projesinden haberdar oldum: Proje, çölün ortasında, 6. yüzyıldan kalma Azize Katerina Manastırı'nda (Sinai) muhafaza edilen bir dizi palimpsest el yazmasından silinmiş metinlerin en gelişmiş teknolojiler (Multispectral imaging (MSI) - çoklu spektral görüntüleme) aracılığıyla kurtarılmasına adanmıştır.

Bu projede yer almak benim için çok önemli bir deneyimdi ve burada parçalanmış olanların sadece papirüsler olmadığını fark ettim. Projenin de bir parçası olarak doktoram için Viyana'da kalmaya karar verdim. Şu anda, Avusturya Bilimler Akademisinde (Viyana) ve Viyana Üniversitesi Bizans ve Yeni Yunan Çalışmaları Enstitüsünde doktora sonrası araştırmacı olarak kendi projemi yürütüyorum.

Dr. Pınar SERDAR DİNÇER: Keşfiniz nedir ve süreçten kısaca bahsedebilir misiniz?

Dr. Giulia ROSSETTO: Günümüze ulaşan parçalar, epik şiirde kullanılan en yaygın vezin olan heksametre ile yazılmış (Örn; Homeros'un İlyada ve Odyssea'sı heksametre ile yazılmıştır) daha uzun bir şiirin parçalarıdır. Her iki folyoda tanrı Dionysos'un çocukluğuyla ilgili bölümler yer almaktadır. Bir folyoda tanrıçalar Persephone ve Aphrodite arasında çocukla ilgili bir diyalogdan bahsedilirken, ikinci folyoda devlerin ve diğer karakterlerin çocuk Dionysos'u öldürmek için babasının tahtından nasıl uzaklaştırmaya çalıştıkları anlatılmaktadır. Bu metin MS 5. ve 6. yüzyıllar arasında muhtemelen Mısır'da (İskenderiye?) majüskül harflerle kopyalanmıştır. Lüks ve büyük bir kitaba yazılmış, yüzyıllar boyunca şerh edilmiş ve düzeltilmiş, belli bir noktada silinmiş ve 10. yüzyılın başlarında ise Kudüs yakınlarındaki Mar Saba Manastırı'nda Arapça bir metinle değiştirilmiştir.

MS 5.-6. yüzyıllar bu metnin bu el yazmasındaki yazım tarzının tarihidir: ancak bir metnin kopyalandığı an nadiren metnin yazıldığı tarihe tekabül eder. Bu nedenle şiirin daha eski olması muhtemeldir, ancak tam olarak ne zaman kaleme alındığını söylemek zordur.

İki folyodan birinin üst kenar boşluğunda önemli bir ipucu olduğunu düşünüyorum. Bu ipucu 23 sayıdır ve bir kitabın başlangıcını gösteriyor olabilir. Bu, alfabenin harflerini takip ederek düzenlenmiş olan Homeros şiirleriyle aynı şekilde yazılmıştır. "23", bu sayıyı belirtmenin en yaygın yolu olan κγ' ile değil, Yunanca psi (ψ) harfi ile gösterilir. Peki en az 23 kitaptan oluşan kayıp epik şiirler hakkında ne biliyoruz? Araştırmalarım beni, antik kaynaklarda okuyabildiğimiz kadarıyla Homeros şiirlerindeki benzer bir geçmişe sahip olan bir şiire yöneltti. Bu şiir; "24 Rapsodide Hieroi Logoi" olarak adlandırılan, yani bilim insanlarının şu anda bildiği en uzun kayıp epik şiirdir. Şimdiye kadar bu şiirin sadece dolaylı

¹ Palimpsestler, parşömen yaprakları daha eski parşömen kitaplardan gelen ve metinleri tamamen silinmiş olan Orta Çağ kitaplarıdır.

gelenek yoluyla, yani antik yazarlardan, özellikle de Porfiros veya Proklos gibi Yeni Platonculardan yapılan alıntılar yoluyla bazı parçalarını biliyorduk. Bilim camiası Hieroi Logoi'nin (Kutsal Sözler) yazılış tarihi konusunda henüz bir fikir birliğine varmış değildir: Görünüşe göre bu şiirlerin malzemesi oldukça eskidir, ancak daha sonra Helenistik ve İmparatorluk dönemlerinde yeniden ele alınmıştır. “Hieroi Logoi” 5.-6. yüzyıllarda İskenderiye’de Yeni Platoncular tarafından okunmuş ve incelenmiştir ve bu da Sina fragmanlarının kökeni ve tarihiyle uyumaktadır.

Dr. Pınar SERDAR DİNÇER: Bu belgeyi araştırmaya nasıl dahil oldunuz?

Dr. Giulia ROSSETTO: Sina Palimpsestleri Projesi’nde çalışmaya, projenin akademik direktörü Prof. Dr. Claudia Rapp’ın asistanı olarak başladım. Görevim Sina palimpsestlerini kodikolojik bir bakış açısıyla tanımlamaktı. Bu, malzemenin yapısını ve nasıl bir araya getirildiklerini anlamak anlamına geliyor. El yazmaları çalışmalarını yerinde, yani Azize Katerina Manastırı’nda tanımladık. Bu süre zarfında, bilgimi oldukça artıran farklı dillerde yazılmış birkaç palimpsest üzerinde çalışma fırsatım oldu. Bununla eş zamanlı olarak, silinmiş metinleri incelemekle görevli yaklaşık 30 bilim insanından biriydim: Pasquale Orsini, Agamemnon Tselikas ve Nigel Wilson gibi diğer araştırmacılarla birlikte Yunanca metinlerden sorumluydum. Her araştırmacıya, söz konusu metinleri deşifre etme, transkripsiyonunu yapma ve tanımlama göreviyle birlikte bir dizi el yazması verildi. Çalışmamızın başlangıcında kimse metinlerin içeriğini bilmiyordu. Burada ele alınan ve “Sina Arapçası NF 66” olarak adlandırılan el yazması, projenin sonlarına doğru bahsettiğim paylaşım ile bana emanet edildi. Kısa bir metindi, sadece birkaç sayfaydı, ancak şaşırtıcı bir şekilde en çok sürprize sahip olan metin olduğu ortaya çıktı: klasik antik çağdan şimdiye kadar bilinmeyen bir metnin parçalarından oluşuyordu.

Dr. Pınar SERDAR DİNÇER: Manastırda bir alan araştırması yapmak nasıl bir deneyimdi?

Dr. Giulia ROSSETTO: Manastırda çalışmak eşsiz bir deneyim ve inanılmaz bir ayrıcalık oldu ve halen olmaya da devam ediyor. El yazması uzmanları, fotoğrafçılar, görüntüleme uzmanları ve veri yöneticileriyle birlikte bir süreç yürütmek oldukça kısa zamanda deneyim kazanmamı sağladı. Manastırda, Rum Ortodoks rahipler ve özellikle de kütüphaneci Peder Justin Sinaites’in her zaman desteğini gördüm. Monografi olarak yayınlanan doktora tezimi (*Greek Palimpsests at Saint Catherine's Monastery (Sinai) Three Euchologia as Case Studies*) Sinaitik palimpsestler üzerine yazmam için beni davet eden oydu ve bu benim için en gurur verici anlardan biriydi. Genellikle yaklaşık on gün süren konaklamalar sırasında manastır yaşamının ritmini takip ettik: Şafakta uyanma, ayin, çalışma, öğle yemeği, çalışma, akşam duası ve el yazmaları üzerinde daha fazla çalışma.

Dr. Pınar SERDAR DİNÇER: Palimpsestlerin içeriğini keşfetmenin neden önemli olduğunu düşünüyorsunuz?

Dr. Giulia ROSSETTO: Çünkü bize daha önce bilmediğimiz ya da hakkında çok az bilimiz olan metinler, diller ve yazılar hakkında fikir verirler. Metinler açısından örnek vermem gerekirse; proje çalışmaları sırasında tamamen bilinmeyen metinlerin gün ışığına çıktığını daha önceden bahsettim. Ancak daha önce bilinmeyen İncil veya ayin niteliğinde metinler de bulunmaktadır.

Dil açısından öneminden bahsetmek gerekirse; Kafkas Arnavutçası ya da Hıristiyan Filistin Aramicesi gibi bazı dilleri sadece ya da büyük ölçüde Sina palimpsestlerinden biliyoruz. Ayrıca palimpsestler, parşömen ruloları ya da kodeksler üzerine Yunanca yazının ilk aşamalarının tarihini yeniden inşa etmek için çok önemli bir bilgi kaynağıdır. Çünkü 8. ve 9. yüzyıllar arasında, kitaplarda minüskülün (küçük harf) majüsküle (büyük harf) üstün gelmeye başlamasıyla birlikte, majüsküle ile yazılmış birçok metin yok edilmiş, silinmiş ve geri dönüşüm malzemesi olarak kullanılmıştır. Şimdi multi-spektral görüntüleme sayesinde bu metinler yeniden gün ışığına çıkarılabiliyor. Bununla beraber bu değerli malzemenin çevrimiçi olarak açık erişime sunulmasının da çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Dr. Pınar SERDAR DİNÇER: Son olarak, röportajda bahsettiğimiz konulara dayanarak, gelecekteki planlarınız hakkında ne söyleyebilirsiniz? Projelerinizin devam edeceği veya yeni projelerin başlayacağına dair bir planınız var mı? Ayrıca, iş birliklerinizde veya diğer alanlarda ilerleme kaydetme konusunda herhangi bir planınız var mı?

Çalışmalarında ilerlerken şu anki öncelikli hedefim Avusturya'da profesörlüğe başvurmak için gerekli olan habilitasyonumu yazmak. Bu benim ikinci kitabım olacak ve şimdiden ön gördüğüm bir başlığım var. "Siyasi Açıdan Yazmak: Arap Yakın Doğusunda Yunancanın Kullanımı". Bu araştırma, Bizans döneminden Haçlı Seferleri'ne kadar Filistin ve Sina'ya odaklanarak Arap Yakın Doğusunda Yunancanın kullanımına dair kapsamlı bir çalışma olmayı hedefliyor. Bu kitapta, Sina'daki Yunanca el yazmaları (özellikle Filistin-Sina el yazmaları, membra disiecta ve palimpsestler) üzerine devam eden çalışmalarımın elde ettiğim yeni kanıtlara da yer vereceğim.

İşbirliğime gelince, evet, iletişim ağımlı genişletmek istiyorum. Şu anda Dr. Pınar Serdar-Dinçer yani sizinle yaptığımız iş birliğine devam etmek ve bu iş birliğini geleceğe taşımayı planlıyorum. Halihazırda Yunan kodikolojisi ve paleografyası üzerine ilk Türkçe el kitabını hazırlamaktayız. Bunun Türk öğrenciler için çok faydalı bir araç olacağına inanıyoruz. Bu kitabın teorik bir bölümü olacak ve bunu bir el yazmasının nasıl tanımlanacağını anlamaya yardımcı olacak vaka çalışmaları takip edecek. Geleceğe dair bir diğer Avusturya-Türk iş birliği olarak, yaşadığımız şehirlerin koleksiyonlarında, Viyana'da Avusturya Milli Kütüphanesi'nde (Viyana), Milli Kütüphane ve Türk Tarih Kurumu'nda (Ankara) muhafaza edilen Yunanca el yazmalarını da dahil etmek istiyoruz.